

В. Ю. Гордополов,
к. е. н., доцент, Київський національний торговельно-економічний університет
Т. М. Тростенюк,
аспірант, Житомирський державний технологічний університет

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК ОДЕРЖАНИХ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ ЯК СКЛАДОВА ІНВЕСТИЦІЙНОГО КЛІМАТУ ПІДПРИЄМСТВА

V. Gordopolov,
Ph.D., assistant Professor, Kyiv national university of trade and economics
T. Trosteniuk,
Ph.D. student, Zhytomyr State Technological University

ACCOUNTING ACCOUNT OF FOREIGN INVESTMENT ACQUIRED AS A COMPOSITION OF INVESTMENT CLIMATE ENTERPRISE

У статті досліджено міжнародне та українське законодавство, яке регулює порядок здійснення інвестиційної діяльності. Розглянуто як положення нормативно-правових документів впливають на облікове відображення операцій з іноземними інвестиціями та формування інформації про них у звітності підприємства. Побудовано модель порядку вибору об'єктів бухгалтерського обліку в залежності від обраного виду та здійснюваних форм іноземних інвестицій з метою удосконалення облікового забезпечення операцій з іноземними інвестиціями. В процесі дослідження було встановлено, що міжнародні та національні стандарти визначають подібні методи оцінки надходження фінансових інвестицій в залежності від їх видів, однак відрізняється підхід до класифікації інвестицій. Було розроблено модель облікового відображення одержаних іноземних інвестицій.

The article examines the international and Ukrainian legislation that regulates the procedure for investment activity. Considered as provisions of regulatory documents affect the accounting reflection of transactions with foreign investments and the formation of information about them in the enterprise's accounts. The model of the order of the choice of objects of accounting according to the selected type and the forms of foreign investments implemented in order to improve accounting of transactions with foreign investments is constructed. The study found that international and national standards define similar methods for assessing the inflow of financial investments, depending on their types, but the approach to investment classification differs. The model of the accounting representation of the received foreign investments was developed.

Ключові слова: бухгалтерський облік, нормативно правове регулювання, іноземні інвестиції, нормативне забезпечення.

Key words: accounting, normative legal regulation, foreign investments, normative support.

АКТУАЛЬНІСТЬ ДОСЛІДЖЕННЯ

Ринкові умови ведення господарської діяльності та доступ до зовнішніх ринків товарів і послуг відкривають канали руху капіталу і сприяють підвищенню зацікавленості як окремих країн, так і конкретних суб'єктів господарювання, здійснювати інвестиційні вкладення в різні сектори економічної, соціальної та екологічної діяльності. Тому інвестиційна привабливість підприємств формує інвестиційний клімат в усій країні та визначає можливості для іноземних інвесторів, які зацікавлені вкладати свої ресурси для отримання додаткового дже-рела доходу.

Європейська Бізнес Асоціація (European Business Association) кожного року розраховує індекс інвестиційної привабливості, за яким оцінює країну та її спроможність залучати іноземні інвестиції. Так, зокрема, в 2017 р. "показник склав 3,03 балів за 5-бальною шкалою (шкала Лайкерта). У першому півріччі 2017 р. індекс покинув негативну площину вперше з 2011 року. В першому півріччі 2017 р. індекс дорівнював — 3,15 балів. А минулого року він становив: 2,88 та 2,85 бали — у червні та грудні відповідно" [24].

Однак про позитивні зміни робити висновок не варто, тому що окремі показники свідчать про те, що бізнес-

клімат в країні не сприяє зростанню інвестицій в господарську діяльність підприємств. Так, наприклад, "певний відсоток респондентів (24%) взагалі не помітили позитиву для свого бізнесу, а 46% опитаних директорів членських компаній Асоціації вважають, змін не відбулося і все залишилося на тому ж рівні"; "58% незадоволених бізнес-кліматом інвесторів. У першому півріччі таких було 54%" [24].

Враховуючи наведену інформацію, необхідно проаналізувати також статистичні дані щодо інвестиційних надходжень в Україну з метою обґрунтування динаміки зміни вектору інвестиційної привабливості країни та суб'єктів господарювання. До 2014 р. спостерігалися позитивні зміни у вигляді зростання інвестицій в економіку України. Однак індекс інвестиційної привабливості зменшувався. Тобто фактично середовище українського бізнесу ставило перед державою ряд причин щодо покращення інвестиційної спроможності, але вони не задовольнялися і призвели до того, що в 2015 р. інвестиції в Україну зменшилися.

Ідентифікація проблеми низької зацікавленості іноземних інвесторів в сфері здійснення інвестування в економіку України є причиною досліджень, що заплановано здійснювати в даному параграфі дисертаційної роботи. Адже система управління підприємства має представити достатньо обґрунтовану інформаційну базу для формування потенційним інвестором позитивних висновків щодо доцільності здійснення вкладень.

Натомість система бухгалтерського обліку є основним інформаційним джерелом на підприємстві, в якій відбуваються процеси зберігання, обробки, передачі та інтерпретації даних про господарську діяльність підприємств. Тому метою дослідження в даному параграфі дисертаційного дослідження є ідентифікація напрямів удосконалення методичного забезпечення бухгалтерського обліку одержаних іноземних інвестицій як основи формування та покращення інвестиційного клімату як суб'єктів мікрорівня, так і країни в цілому.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Питанням аналізу нормативно-правових документів у сфері операцій з іноземними інвестиціями розглянуто в наукових роботах: Шепелюк В.А., Федорчак О.В., Світлична Ю.О., Вакалюк В.А., Бандурка А.М., Носова О.В., Вінник О.М. та інші.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Першим етапом у дослідженні є розкриття особливостей регулювання інвестиційних операцій в господарській діяльності підприємств, адже законодавство України встановлює правила, які впливають на облікове відображення операцій з інвестиціями, що, в свою

Таблиця 1. Іноземні інвестиції як об'єкти бухгалтерського обліку

Види іноземних інвестицій відповідно до законодавства [9] у вигляді:	Приклади об'єктів обліку
– іноземної валюти	активи (грошові кошти в іноземній валюті на рахунках в банку та в касі)
– валюти України	активи (грошові кошти в національній валюті на рахунках в банку та в касі)
– будь-якого рухомого і нерухомого майна та пов'язаних з ним майнових прав	активи (основні засоби, нематеріальні активи, незавершене будівництво)
– акцій, облігацій, інших цінних паперів, а також корпоративних прав, виражених у конвертованій валюті	активи (фінансові інвестиції, боргові зобов'язання у вигляді облігацій); пасиви (статутний капітал, боргові зобов'язання у вигляді облігацій)
– грошових вимог та права на вимоги виконання договірних зобов'язань	пасиви (зобов'язання за укладеними договорами)
– будь-яких прав інтелектуальної власності, включаючи легалізовані на території України авторські права, права на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, знаки для товарів і послуг, ноу-хау тощо	активи (нематеріальні активи, які класифікуються як необоротні активи, що використовуються більше одного операційного циклу)
– прав на здійснення господарської діяльності, включаючи права на користування надрами та використання природних ресурсів, наданих відповідно до законодавства або договорів	
– інших цінностей відповідно до законодавства України	в залежності від виду цінностей будуть відноситись до необоротних чи оборотних активів або пасивів підприємства

чергу, визначають зміни в активах і пасивах підприємства.

Вакалюк В.А. стверджує, що "правове забезпечення інвестиційної діяльності, регламентація та створення сприятливого інституційно-правового механізму для суб'єктів інвестиційного процесу є одними з найдієвіших інструментів підтримки державної інвестиційної діяльності" [3, с. 122].

Тому розглянемо як положення нормативно-правових документів впливають на облікове відображення операцій з іноземними інвестиціями та формування інформації про них у звітності підприємства.

Відповідно до ст. 1 Закону України "Про інвестиційну діяльність" від

18 вересня 1991 р. "інвестиціями є всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (доход) та/або досягається соціальний та екологічний ефект" [5]. Натомість Закон України "Про режим іноземного інвестування" від 19 лютого 1994 р. декларує визначення поняття "іноземні інвестиції" як "цінності, що вкладаються іноземними інвесторами в об'єкти інвестиційної діяльності відповідно до законодавства України з метою отримання прибутку або досягнення соціального ефекту" [6].

У свою чергу, законодавство також визначає види іноземних інвестицій, які, на нашу думку, варто обґрунтувати у складі об'єктів бухгалтерського обліку (табл. 1).

Ідентифікація об'єктів бухгалтерського обліку операцій з іноземними інвестиціями дозволяє розглядати особливості та напрями удосконалення процесу їх облікового відображення більш предметно та об'єктивно.

До 2017 р. іноземні інвестиції підлягали обов'язковій державній реєстрації відповідно до Положення про порядок державної реєстрації іноземних інвестицій, яке втратило чинність. На сьогодні підприємство проводить реєстрацію лише з метою збору статистичної інформації.

Отже, в залежності від обраного виду інвестицій іноземний інвестор може їх використовувати з метою, що передбачено законодавством [6]:

— "часткової участі у підприємствах, що створюються спільно з українськими юридичними і фізичними особами, або придбання частки діючих підприємств", у такому випадку в бухгалтерському обліку іноземні інвестиції будуть відображатись як частка власного капіталу та збільшення активів у вигляді надходжень грошових коштів, фінансових інвестицій, основних засобів, нематеріальних активів і т.д.;

— "створення підприємств, що повністю належать іноземним інвесторам, філій та інших відокремлених підрозділів іноземних юридичних осіб або придбання у власність діючих підприємств повністю" — така форма вкладення інвестицій в господарську діяльність передбачає створення підприємства, тому іноземний капітал формуватиме власний капітал новоствореного підприємства, що впливатиме на особливості не лише в бухгалтерському обліку, але й в процесі оподаткування господарських операцій, пов'язаних зі створенням іноземного підприємства;

— "придбання не забороненого законами України нерухомого чи рухомого майна, включаючи будинки, квартири, приміщення, обладнання, транспортні засоби та інші об'єкти власності, шляхом прямого одержання майна та майнових комплексів або у вигляді акцій, облігацій та інших цінних паперів" — такі операції вимагають відображення на аналітичних рахунках об'єктів бухгалтерського обліку, які є іноземними інвестиціями у вигляді рухомого чи нерухомого майна, в такий спосіб, щоб інформація задовольняла вимоги системи управління підприємством;

— "придбання самостійно чи за участю українських юридичних або фізичних осіб прав на користування землею та використання природних ресурсів на території України", а також "придбання інших майнових прав" — в такий формі іноземні інвестиції будуть класифікуватись як нематеріальні активи.

Можемо зробити висновок, що одержані іноземні інвестиції, які розглядаються в вище проаналізованих нормативно-правових документах, та фінансові інвестиції відповідно до визначень, наведених в законодавстві з бухгалтерського обліку, не ототожнюються. Зокрема іноземні інвестиції більш ширше поняття та включають фінансові інвестиції як одну з форм здійснення процесу інвестування. В Плані рахунків бухгалтерського обліку [22] до фінансових інвестицій відносяться:

— довгострокові інвестиції (вкладень) у цінні папери інших підприємств, облігації державних та місцевих позик, статутний капітал інших підприємств, створених на території країни та за кордоном, тощо;

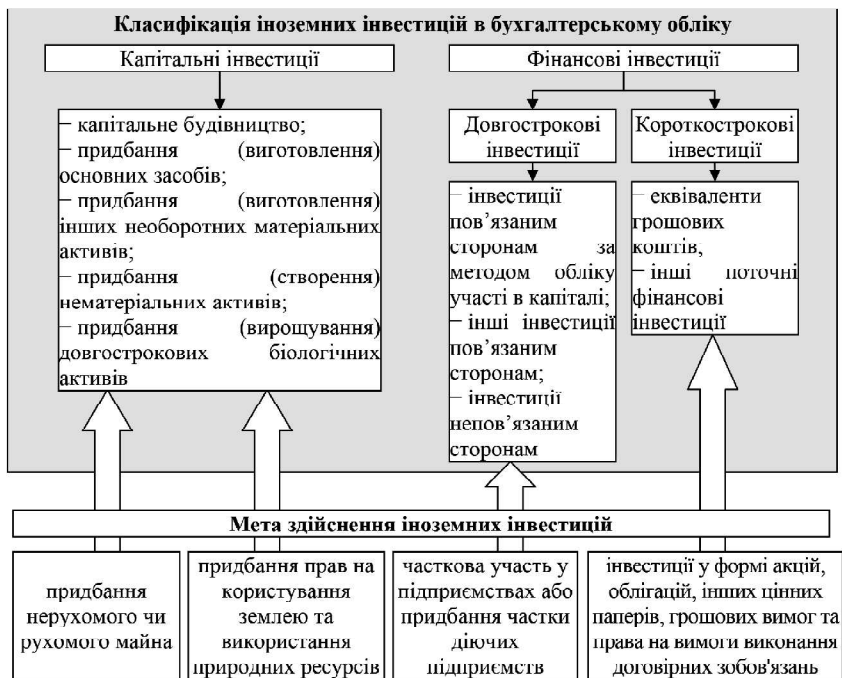


Рис. 1. Порядок вибору об'єктів бухгалтерського обліку в залежності від обраного виду та здійснюваних форм іноземних інвестицій

Джерело: розроблено автором.

— поточні фінансові інвестиції та еквіваленти грошових коштів, у тому числі депозитних сертифікатів.

Крім того, визначення фінансових інвестицій знаходимо в Податковому кодексі України, за яким вони відносяться до одного з видів інвестицій і трактуються як "господарські операції, що передбачають придбання корпоративних прав, цінних паперів, деривативів та/або інших фінансових інструментів". Натомість "інвестиції — господарські операції, які передбачають придбання основних засобів, нематеріальних активів, корпоративних прав та/або цінних паперів в обмін на кошти або майно". Таким чином, з'являється ще одне поняття, яке окреслюється як "капітальні інвестиції — господарські операції, що передбачають придбання будинків, споруд, інших об'єктів нерухомої власності, інших основних засобів і нематеріальних активів, що підлягають амортизації" [23].

Доцільно з метою удосконалення облікового забезпечення операцій з іноземними інвестиціями змоделювати порядок вибору об'єктів бухгалтерського обліку в залежності від обраного виду та здійснюваних форм іноземних інвестицій (рис. 1).

Представлені результати наукового дослідження відображають об'єкти бухгалтерського обліку та дозволяють обрати відповідну методику облікового відображення господарських операцій, що відповідає конкретним формам здійснення іноземних інвестицій. Крім того, пропозиції є основою для удосконалення напрямів аналітичних рахунків в системі облікового відображення операцій з іноземними інвестиціями.

Ідентифікація об'єктів бухгалтерського обліку в операціях з іноземними інвестиціями є підставою для здійснення обґрунтованої оцінки нормативно-правового регулювання в сфері бухгалтерського обліку госпо-

Таблиця 2. Основні відмінності в класифікації фінансових інвестицій, наведених у національних та міжнародних стандартах

Класифікація фінансових інвестицій за національними стандартами	Класифікація фінансових інвестицій за міжнародними стандартами
<ul style="list-style-type: none"> - поточні та довгострокові фінансові інвестиції; - фінансові інвестиції в асоційовані і дочірні підприємства; - фінансові інвестиції, що обліковуються за методом участі в капіталі; - фінансові інвестиції у спільну діяльність; - інші довгострокові фінансові інвестиції 	<ul style="list-style-type: none"> - за терміном інвестування фінансові інвестиції поділяються на поточні фінансові інвестиції та необоротні фінансові інвестиції; - за видом фінансових інструментів: інвестиції за основними фінансовими інструментами, інвестиції за похідними фінансовими інструментами; - за методом оцінки: фінансові інвестиції за справедливою вартістю з відображенням переоцінки як прибутку або збитку, інвестиції, що утримуються до погашення, фінансові інвестиції, призначені для продажу

Джерело: побудовано на підставі [7].

дарської діяльності підприємств. Зокрема, як зазначено вище, облікове забезпечення іноземних надходжень на підприємства у вигляді інвестицій регулюється П(с)БО 12 "Фінансові інвестиції", а також регламентується міжнародними стандартами фінансової звітності для підприємств, які складають звітність відповідно до положень міжнародних законодавчих вимог.

Шепелюк В.А. робить висновок, що існують відмінності щодо обліку фінансових інвестицій за міжнародними і національними стандартами, зокрема, автор зазначає, що "концептуальна суперечність П(С)БО полягає у їхньому спрямуванні на регламентацію бухгалтерського обліку, а не на регламентацію складання і подання фінансової звітності. Відповідно, П(С)БО окреслюють основні положення бухгалтерського обліку і здебільшого не суперечать МСФЗ, оскільки П(С)БО розроблено з урахуванням міжнародних вимог до порядку складання і подання фінансової звітності, викладених у МСФЗ" [26].

Науковці відзначають відмінності між національними та міжнародними стандартами, що полягають у первісній оцінці фінансових інвестицій в бухгалтерському обліку. Зокрема за національними стандартами (П(с)БО 12) оцінка фінансових інвестицій на дату балансу здійснюється із застосуванням одного з трьох методів: за справедливою вартістю, за амортизованою собівартістю, за метод участі в капіталі. Натомість, як зазначає Н.І. Бузак [2], міжнародні стандарти регулюють питання оцінки лише за двома методами: амортизованою вартістю або справедливою вартістю.

"Крім того, міжнародні стандарти пропонують також застосування окремих методів оцінки для фінансових інвестицій у підприємства, на які інвестор здійснює суттєвий вплив або вирішальний контроль, а саме фінансових інвестицій в асоційовані та дочірні підприємства, а також у спільну діяльність. Такими методами є згаданий раніше метод участі в капіталі та метод пропорційної консолідації. Останній метод не передбачений для застосування національними П(С)БО" [7].

Також В.С. Здреник та Н.О. Рафальська зазначають, що існують відмінності в системі класифікації фінансових інвестицій відповідно до міжнародних та національних стандартів. На відміну від МСФЗ, "ПСБО 12 не дає чіткого уявлення про можливі види і класифікаційні оз-

наки інвестицій. Це стосується, насамперед, поділу фінансових інвестицій на поточні та довгострокові" [7]. В таблиці 2 наведено основні відмінності в класифікації між П(с)БО 12 та МСФЗ.

"Щодо обліку фінансових інвестицій, то ПСБО 12 "Фінансові інвестиції" має ряд спільних питань з МСФЗ 28 "Інвестиції в асоційовані підприємства". Відмінності можна виділити в наступних питаннях: оцінка фінансових інвестицій на дату балансу (в МСФЗ 28 такого розділу не передбачено) і розкриття інформації про фінансові інвестиції у фінансовій звітності (наводиться різна інформація). Спільним є те, що інвестиції, при надходженні визнаються за собівартістю" [7].

Можемо зробити висновок, що міжнародні та національні стандарти визначають подібні методи оцінки надходження фінансових інвестицій в залежності від їх видів, однак відрізняється підхід до класифікації інвестицій (міжнародні стандарти мають більш деталізовану та пов'язану з вибором методу оцінки об'єктів бухгалтерського обліку).

Особливістю міжнародних стандартів бухгалтерського обліку є те, що, на відміну від національних, вони регулюють питання визначення фінансового результату від продажу фінансових інвестицій. На цій відмінності наголошує К.М. Левченко [12], а також додає, що за міжнародними та національними стандартами, які визначають правила бухгалтерського обліку операцій з фінансовими інвестиціями, неоднаково відображається інформація у фінансовій звітності, що впливає на інформативність та порівнянність звітності.

Щодо капітальних інвестицій, які є однією з груп іноземних інвестицій, що можуть надходити на підприємство в ході його діяльності, то дане питання відображається в національних стандартах бухгалтерського обліку, які регулюють облікове відображення операцій з основними засобами (П(с)БО 7 "Основні засоби"), нематеріальними активами (П(с)БО 8 "Нематеріальні активи"), в сфері будівництва (П(с)БО 18 "Будівельні контракти"), інвестиційною нерухомістю (П(с)БО 32 "Інвестиційна нерухомість"). У міжнародній обліковій практиці також існує перелік стандартів, які відображають порядок бухгалтерського обліку операцій з капітальними інвестиціями (Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 40 "Інвестиційна нерухомість" [17], Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 16 "Основні засоби" [15], Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 38 "Нематеріальні активи" [16]). Однак в міжнародних стандартах, що регулюють облікове відображення операцій з необоротними активами (зокрема, основними засобами та нематеріальними активами), не акцентується увага на тому, що ці об'єкти обліку можуть бути капітальними інвестиціями.

У науковій літературі розкриваються питання порівняння обліку капітальних інвестицій в національних та міжнародних стандартах та наводяться обґрунтовані висновки про відмінності та тотожності в тлумаченні окремих питань. Зокрема підтримуємо думку Озеран А.В.

та Коршикової Р.С., результати досліджень яких вказують на відмінності обліку основних засобів в П(с)БО і МСФЗ. Науковці зазначають, що "повністю гармонізованими є вимоги до критеріїв визнання основних засобів, обліку значущих частин (компонентів), моделі оцінки основних засобів після визнання, обліку результатів застосування моделі переоцінки основних засобів, порядку списання капіталу в дооцінках, методів амортизації основних засобів" [20, с. 56]. Натомість "усі відмінності між положеннями національного та міжнародного стандартів можна об'єднати у три групи: несуттєві, які не впливатимуть на корисність інформації у фінансовій звітності, і тому не потребують усунення або узгодження; суттєві, які можна виключити через внесення відповідних змін і доповнень до тексту П(с)БО; суттєві, які можна виключити лише шляхом трансформації інформації при складанні фінансової звітності" [20, с. 57].

Щодо обліку нематеріальних активів, В.В. Іванова проаналізувала підходи відображені в міжнародних та національних стандартах і робить висновок, що "П(с)БО мають дещо обмежені вимоги щодо розкриття інформації. Це позбавляє користувачів фінансових звітів, складених за П(с)БО, корисної інформації, необхідної для прийняття рішень. Прикладом обмеженості вимог до розкриття інформації в П(с)БО є розкриття інформації про нематеріальні активи. МСБО 38 "Нематеріальні активи" вимагає, щоб підприємства окремо розкривали інформацію про нематеріальні активи, створені самим підприємством, та інші нематеріальні активи. Проте в П(с)БО 8 "Нематеріальні активи" дана вимога відсутня" [9, с. 67].

Отже, розглянувши особливості регулювання питання облікового відображення операцій з одержаними іноземними інвестиціями у вигляді фінансових або капітальних інвестицій, розкриємо основні результати наукових досліджень, що здійснювали науковці в своїх наукових працях.

Облікове забезпечення операцій з фінансовими інвестиціями розкрито в наступних роботах українських науковців: Бондар М.І. [1] (проаналізовано засоби оцінювання інвестиційних ресурсів, об'єктів інвестування і бізнесу в цілому та запропоновано шляхи їх удосконалення); Стоянова-Коваль С.С. [25] (робота присвячена удосконаленню питань обліку інвестиційних витрат у виноградарсько-виноробних підприємствах); Науменко Е.А. [18] (запропоновано перелік критеріїв визнання інвестиційних активів в обліку; внесено пропозиції щодо удосконалення питань документального оформлення й організації документообігу операцій інвестування; обґрунтовано пропозиції щодо удосконалення існуючих методик оцінки інвестицій в умовах реалізації вимог національних положень обліку з орієнтацією на міжнародні стандарти; розроблено методику обліку операцій з інвестиційними активами, розрахунків за них, інвестиційних доходів, витрат і фінансових результатів); Коваленко А.Г. [11] (розроблено рекомендації щодо порядку проведення інвентаризації фінансових інвестицій і відображення її результатів на рахунках бухгалтерського обліку; узагальнено проблеми оцінки та відображення в обліку фінансових інвестицій і надано рекомендації щодо їх вирішення).

Капітальні інвестиції в своїх дисертаційних дослідженнях розглядали: Гавриловський О.С. [4] (наукові розробки здійснювалися в межах дослідження та удосконалення облікового забезпечення інвестиційної діяльності суб'єктів ринку будівництва житла в Україні); Ізмайлов Я.О. [10] (розглянуто організаційно-методичні питання обліку та аналізу капітальних інвестицій на гірничо-збагачувальних підприємствах; розроблено методичні засади обліку джерел фінансування капітальних інвестицій; удосконалено структуру аналітичного обліку капітальних інвестицій); Остапчук Т.П. [21] (обґрунтовано необхідність відображення в обліку витрат з капітальними інвестиціями при здійсненні господарських процесів на підприємстві за трьома стадіями: в процесі придбання — стадія капіталізації витрат, у процесі виробництва — стадія рекапіталізації витрат, у процесі реалізації — стадія декапіталізації витрат).

Розглянемо основні результати дослідження та результати вирішених наукових проблем, що підіймалися в вище зазначених наукових роботах.

У частині документування операцій з інвестиціями Е.А. Науменко пропонує "удосконалення обліку руху інвестиційних активів і розрахунків за них пов'язано з оптимізацією документального оформлення надходження, внутрішнього пересування, а також вибуття або погашення таких активів, з вирішенням питань поліпшення організації і методики синтетичного й аналітичного обліку". Науковець пропонує "ввести нову форму Акта прийому-передачі (реклафікації) інвестиційних активів, що є основою не тільки обліку їх руху, але й систематизації, накопичення та узагальнення інформації про розрахунки з учасниками інвестиційного процесу. Це дозволить уніфікувати і скоротити потік первинної документації і витрати часу на її оформлення та обробку" [18, с. 14].

Коваленко А.Г. "запропоновано документування результатів інвентаризації фінансових інвестицій через розробку структури та змісту форми Акту інвентаризації фінансових інвестицій, що сприятиме відображенню реальних змін в обліку інвестора і фінансового стану об'єкта інвестування за певний період" [11, с. 6].

У своїх наукових дослідженнях Здреник В.С. та Чирка Д.М. запропоували Відомість обліку фінансових інвестицій та зазначають, що даний підхід "ураховує загальні вимоги щодо змісту й оформлення первинних бухгалтерських документів, дозволяє з належною точністю, достовірністю й повнотою формувати необхідну інформацію про фінансові інвестиції у системі бухгалтерського обліку" [8, с. 203].

Щодо іноземних інвестицій, то вважаємо, що процес документування повинен відображати такі особливості здійснення операцій з об'єктами облікового відображення процесу інвестування відповідно до ідентифікованих варіативних груп первинних документів:

— документи, що підтверджують оприбуткування іноземних інвестицій повинні відображати інформацію, яка розкриває мету та форму реалізації інвестицій, крім того мають відображати вартість інвестиції з метою її достовірної оцінки під час первинного визнання в бухгалтерському обліку;

— документи, що підтверджують операції з руху іноземних інвестицій (продаж, ліквідація, списання тощо),

розкривають інформацію, яка необхідна для прийняття рішень в сфері управління іноземними інвестиціями;

— зведені документи про іноземні інвестиції на підприємстві мають враховувати класифікаційний підхід, обраний суб'єктом господарювання для відображення операцій в системі аналітичних рахунків бухгалтерського обліку, та розкривати інформацію про вид іноземної валюти, тип контракту, терміни інвестування та інші питання, пов'язані з інвестиційною діяльністю підприємства;

— звітні документи відображають результати діяльності в частині залучення інвестицій та їх впливу на діяльність підприємства з метою подальшої оцінки інвестиційної привабливості суб'єкта господарювання.

Облікове відображення здійснюється за допомогою використання синтетичних та аналітичних рахунків бухгалтерського обліку. Науковці також представляють свої власні розробки в сфері удосконалення даного процесу з метою формування більш якісної та достовірної інформації в звітності підприємства. Зокрема Е.А. Науменко "на основі розширеної класифікації інвестиційних активів запропоновано нові назви, характеристику й структуру рахунків 14 "Довгострокові фінансові інвестиції" і 35 "Поточні фінансові інвестиції". Рахунок 14 "Довгострокові фінансові інвестиції" запропоновано назвати як рахунок 14 "Довгострокові інвестиційні активи", із включенням до його складу не тільки фінансових інвестиційних активів, але й інвестиційної нерухомості, інвестиційних матеріальних і нематеріальних активів. Назву рахунку 35 "Поточні фінансові інвестиції" запропоновано замінити на "Поточні інвестиційні активи" у зв'язку з тим, що до їх складу також варто включати матеріальні інвестиційні активи" [18, с. 16]. Крім того, автор пропонує "ввести контрарні рахунки 146 "Переоцінка вартості довгострокових інвестиційних активів" і 353 "Переоцінка вартості поточних інвестиційних активів" з метою використання їх для регулювання оцінки об'єктів обліку" [18, с. 16].

Таким чином, пропозиції науковця, на нашу думку, призведуть до викривлення інформації, що створюється в системі бухгалтерського обліку. Адже для управління з метою прийняття рішень в сфері залучення інвестицій необхідна деталізована інформація, яка підтверджуватиме якість та обґрунтовуватиме управлінські рішення. Тому притримуємось підходу, що наведений в діючому Плані рахунків, коли відбувається розмежування капітальних та фінансових інвестицій, які є двома різними категоріями за своєю сутністю та метою операцій з ними.

У своїх дослідженнях А.П. Макаренко, С.С. Лазаренко [14] обґрунтовують, що необхідно впровадити міжнародну практику в діяльності українських підприємств. Зокрема, науковці розглядають міжнародну методичку, "якщо інвестор не має суттєвого впливу, то в кінці кожного звітного періоду визначається ринкова вартість кожного виду акцій у портфелі, і якщо вона є меншою за ціну обліку, то різниця відображається як нереалізовані збитки з одночасним утворенням резерву на зменшення вартості довгострокових інвестицій" [14]. Таким чином, автори вважають, що "запровадження цього методу в Україні дозволить уникнути збитків, які ще не понесені, а також визначити джерелом покрит-

тя втрат від знецінення фінансових інвестицій не прибуток, а власний капітал. Фінансові інвестиції, справедливо вартість яких достовірно визначити неможливо, потрібно відображати на дату балансу за їх собівартістю з урахуванням зменшення корисності. Хоча на практиці таку собівартість досить складно оцінити. Можна допустити, що це — втрата економічної вигоди внаслідок того, що балансова вартість активу перевищує суму очікуваного відшкодування. Вона визначається згідно з міжнародним стандартом 36 "Зменшення корисності активів" за найбільшою з двох оцінок: чистою ціною реалізації (справедлива вартість — витрати, пов'язані з реалізацією) або вартістю при використанні (дисконтована вартість грошових потоків, очікуваних від подальшого використання активу плюс результати від реалізації в кінці строку корисного використання)" [14].

Махота О.В. звертає увагу, що "на вирішення завдань наближення діючої системи бухгалтерського відображення фінансових інструментів до сучасних реалій інвестиційних процесів у державі пріоритетного вирішення потребують питання вдосконалення облікової класифікації фінансових інвестицій шляхом першочергового їх розподілу за термінами утримання інвестором на довгострокові та поточні фінансові інвестиції, наступним критерієм класифікації доцільно обрати економічну природу інвестованих цінних паперів, за якою розподіляти вкладення інвестора у цінні папери на інвестиції в пайові, боргові, похідні, іпотечні та інші види цінних паперів з відповідним закріпленням такої класифікації на синтетичних рахунках бухгалтерського обліку. Для цілей аналітичного обліку фінансові інвестиції доцільно розподіляти за рівнем впливу інвестора на інвестоване підприємство та територіальною належністю об'єкта інвестування" [13].

На думку І.В. Нестеренко, основними напрямками удосконалення облікового відображення капітальних інвестицій є: конкретизація бухгалтерських рахунків для проведення операцій з обліку капітальних інвестицій (виокремлення рахунків третього, четвертого та інших порядків для відображення відтворювальної, технологічної структури, елементів витрат та ведення пооб'єктного обліку), виокремлення позабалансового рахунку для нагромадження інформації про джерела їх фінансування, організація управлінського обліку реалізації інвестиційного проекту [19, с. 68].

Як бачимо, різноспрямованість проаналізованих результатів здійснених наукових досліджень не сприяє тому, що відбуваються покращення в системі нормативно-правового регулювання бухгалтерського обліку. На нашу думку, в цьому випадку вирішення повинно полягати в тому, щоб розробити та обґрунтувати підґрунтя для облікового відображення іноземних інвестицій. Зокрема важливим моментом є виокремлення етапів ведення обліку та ідентифікація методичних процедур на кожному з них. Таким чином, буде досягнуто позитивний ефект впливу здійснюваних досліджень і запропонованих в нашому дослідженні результатів, що дозволить представити обґрунтовані висновки щодо удосконалення методичного забезпечення бухгалтерського обліку іноземних інвестицій на підприємстві, інвестиційний клімат якого формується за рахунок достовірного інформаційного забезпечення про зовнішньоекономічну діяльність.

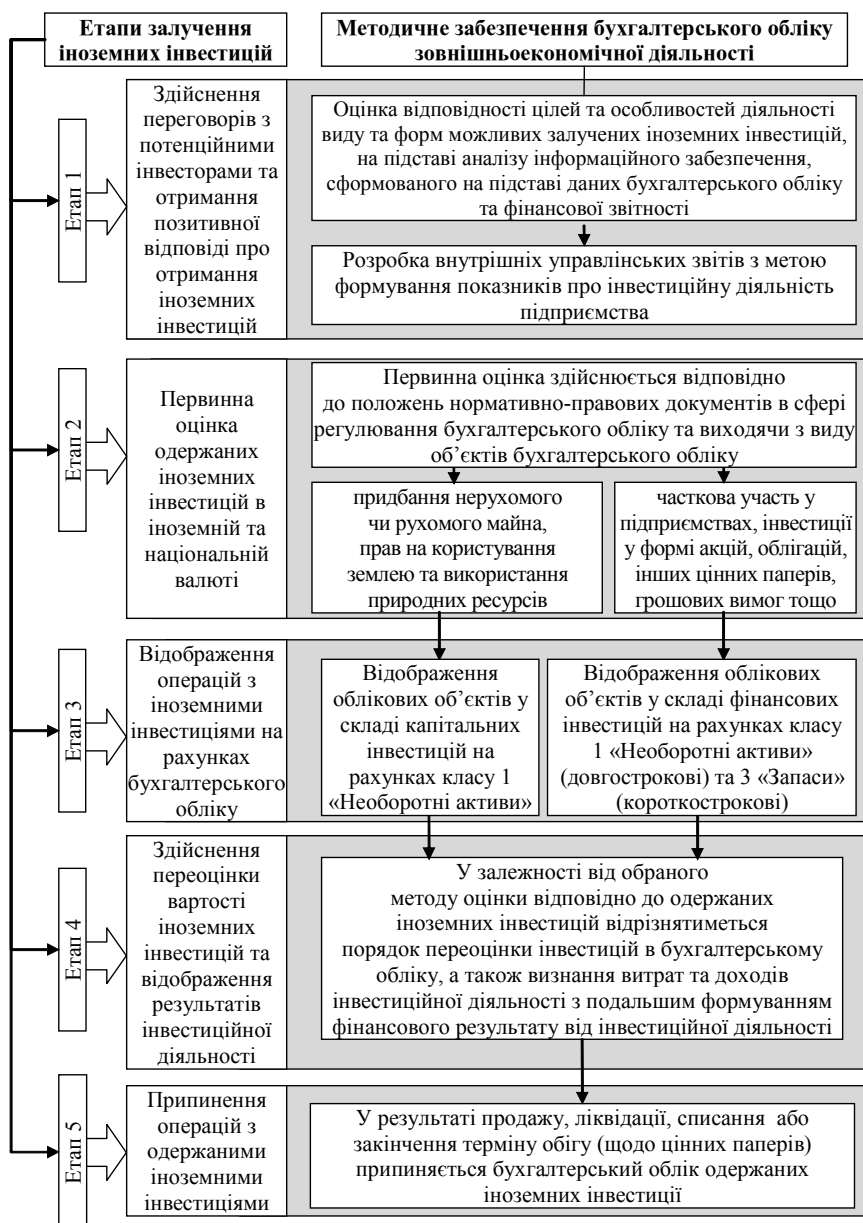


Рис. 2. Модель облікового відображення одержаних іноземних інвестицій

Джерело: розроблено автором.

На рисунку 2 представлено модель облікового відображення, що побудовано на підставі проведеного дослідження та яка відображає етапи залучення іноземних інвестицій.

У ході дослідження ідентифіковано етапи удосконалення методичного забезпечення бухгалтерського обліку одержаних іноземних інвестицій, що становлять підставу формування інвестиційного клімату підприємства. Адже удосконалення інформаційного забезпечення створює підставу для прийняття управлінських рішень у частині залучення іноземного капіталу. Так, представлена модель відображає всі етапи від надходження до вибуття іноземних інвестицій, які ідентифіковано в системі бухгалтерського обліку як об'єкти бухгалтерського обліку і виокремлено в світлі відображення на облікових рахунках з метою формування аналітичної інформації для прийняття управлінських рішень у сфері створення

інвестиційної привабливості суб'єкта господарювання.

ВИСНОВКИ

Отже, в ході дослідження операцій з одержаними іноземними інвестиціями здійснено аналіз індексу інвестиційної привабливості країни та встановлено залежність побудови інвестиційної складової політики країни та проблеми низької зацікавленості іноземних інвесторів в сфері здійснення інвестування в економіку України. Тому з метою ідентифікації напрямів удосконалення методичного забезпечення бухгалтерського обліку одержаних іноземних інвестицій розглянуто нормативно-правове регулювання та підходи в науковій літературі щодо облікового відображення інвестицій.

У межах поставленого завдання розкрито особливості регулювання інвестиційних операцій в господарській діяльності підприємств, на підставі чого ідентифіковано об'єкти бухгалтерського обліку операцій з іноземними інвестиціями в залежності від їх видів, що наводяться в нормативних документах. Здійснено порівняння методики облікового відображення операцій з іноземними інвестиціями за національними та міжнародними стандартами, а також визначено особливості оподаткування операцій з іноземними інвестиціями та їх вплив на бухгалтерський облік. Таким чином, обґрунтовано пропозиції щодо удосконалення методичного забезпечення бухгалтерського обліку одержаних іноземних інвестицій відповідно до виокремлених етапів облікового відображення їх видів на облікових рахунках.

Література:

1. Бондар М.І. Методологія та організація обліку і контролю інвестиційної діяльності: автореф. дис... д-ра екон. наук: 08.00.09 / М.І. Бондар; Держ. вищ. навч. закл. "Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана". — К., 2008. — 32 с.
2. Бузак Н.І. Оцінка фінансових інвестицій: національний та міжнародний досвід // Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка". — № 10. — 2013 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2415>
3. Вакалюк В.А. Правове регулювання інвестиційної діяльності в Україні // Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського. Вип. 16. 2017. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://global-national.in.ua/archive/16-2017/26.pdf>
4. Гавриловський О.С. Облік і аудит капітальних інвестицій (на прикладі житлобудівних підприємств):

автореф. дис... канд. екон. наук: 08.00.09 / О.С. Гавриловський; Держ. вищ. навч. закл. "Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана". — К., 2008. — 20 с.

5. Закон України "Про інвестиційну діяльність" від 18 вересня 1991 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1560-12>

6. Закон України "Про режим іноземного інвестування" від 19 лютого 1994 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/93/96-%D0%B2%D1%80>

7. Здреник В.С. Облік фінансових інвестицій за міжнародними та національними стандартами бухгалтерського обліку та фінансової звітності: порівняльний аспект / В.С. Здреник, Н.О. Рафальська // Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія: економічні науки. — № 4 (62). — 2012 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ven.ztu.edu.ua/article/view/42737>

8. Здреник В.С. Система документування операцій з фінансовими інвестиціями: проблеми та перспективи [Текст] / В.С. Здреник, Д.М. Чирка // Економічний аналіз: зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: С.І. Шкарабан (голов. ред.) та ін. — Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету "Економічна думка", 2013. — Т. 14. — № 2. — С. 198—205.

9. Іванова В.В. Облік нематеріальних активів згідно з національним та міжнародним стандартами бухгалтерського обліку / В.В. Іванова // Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг. — 2013. — Вип. 1 (2). — С. 63—68.

10. Ізмайлов Я.О. Облік і аналіз капітальних інвестицій: організація і методика (на матеріалах гірничозбагачувальних підприємств): автореф. дис... канд. екон. наук: 08.00.09 / Я.О. Ізмайлов; Держ. вищ. навч. закл. "Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана". — К., 2009. — 20 с.

11. Коваленко А.Г. Облік і аналіз фінансових інвестицій (на прикладі промислових підприємств України): автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.09 / А.Г. Коваленко; "Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана", державний вищий навчальний заклад. — К., 2010. — 22 с.

12. Левченко К.М. Міжнародні стандарти відображення результатів інвестиційної діяльності компанії з управління активами / К.М. Левченко // Формування ринкових відносин в Україні. — 2014. — № 11. — С. 92—97.

13. Леонова Ю.О. Фінансові інвестиції як об'єкт бухгалтерського обліку підприємств: сутність та класифікація / Ю.О. Леонова, А.В. Махота // Економічний аналіз: зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: В. А. Дерій (голов. ред.) та ін. — Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету "Економічна думка", 2014. — Т. 15. — № 2. — С. 154—161.

14. Макаренко А.П. Узгодження обліку фінансових інвестицій відповідно до міжнародних стандартів фінансової звітності / А.П. Макаренко, С.С. Лазаренко //

Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. № 2 (14). 2011 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://old.bumib.edu.ua/sites/default/files/visnyk/31-2-14-2011.pdf>

15. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 16 "Основні засоби" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/929_014

16. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 38 "Нематеріальні активи" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/929_050

17. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 40 "Інвестиційна нерухомість" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/929_026

18. Науменко Е.А. Облік інвестицій на підприємствах торгівлі: автореф. дис... канд. екон. наук: 08.00.09 / Е.А. Науменко; Київський національний торговельно-економічний ун-т. — К., 2007. — 21 с.

19. Нестеренко І.В. Актуальні проблеми обліку та аудиту інвестиційної діяльності підприємства / І.В. Нестеренко // Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг. — 2011. — Вип. 2. — С. 61—68.

20. Озеран А.В. Гармонізація вимог П(с)БО України із МСФЗ щодо обліку основних засобів / А.В. Озеран, Р.С. Коршикова // Науково-практичне видання "Незалежний АУДИТОР". — № 15 (I). — 2016. — С. 54—61.

21. Остапчук Т.П. Облік і контроль капітальних інвестицій: теорія і практика здійснення: дис. на здобуття наукового ступеня канд. екон. наук зі спец. 08.06.04 — бухгалтерський облік, аналіз та аудит. — Тернопільська академія народного господарства. 2004 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.disslib.org/oblik-i-kontrol-kapitalnykh-investytsiy-teoria-i-praktyka-zdiysnennja.html>

22. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затверджено Наказом Міністерства фінансів України 30.11.99 № 291 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1557-11>

23. Податковий кодекс України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/print1514366664083802>

24. Прес-реліз підбиваємо підсумки року: Як інвестори оцінили бізнес-клімат України у 2-му півріччі 2017, European Business Association, 2017. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://eba.com.ua/wp-content/uploads/2017/12/Release_IAI_2_half_2017_UKR.pdf

25. Стоянова-Коваль С.С. Обліково-аналітичне забезпечення управління інвестиціями в галузі виноградарства: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.09 / С.С. Стоянова-Коваль; Нац. наук. центр "Ін-т аграр. економіки". — К., 2011. — 21 с.

26. Шепелюк В.А. Національні та міжнародні стандарти з обліку фінансових інвестицій: відмінності, недоліки, шляхи гармонізації / В.А. Шепелюк // Східна Європа: економіка, бізнес та управління. Вип.

2 (07). 2017 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://easterneurope-ebm.in.ua/journal/7_2017/59.pdf

References:

1. Bondar, M.I. (2008), "Methodology and organization of accounting and control of investment activity", Ph.D. Thesis, Economy, KNEU, Kyiv, Ukraine.
2. Buzak, N.I. (2013), "Assessment of financial investments: national and international experience", *Efektivna ekonomika*, vol. 10, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2415> (Accessed 15 April 2018).
3. Vakaliuk, V.A. (2017), "Legal regulation of investment activity in Ukraine", *Mykolaivs'kyj natsional'nyj universytet imeni V.O. Sukhomlyns'koho*, vol. 16, available at: <http://global-national.in.ua/archive/16-2017/26.pdf> (Accessed 15 April 2018).
4. Havrylovs'kyj, O.S. (2008), "Accounting and audit of capital investments (for example, housing construction companies)", Ph.D. Thesis, Economy, KNEU, Kyiv, Ukraine.
5. Verkhovna Rada of Ukraine (1991), The Law of Ukraine "On Investment Activity", available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1560-12> (Accessed 15 April 2018).
6. Verkhovna Rada of Ukraine (1994), The Law of Ukraine "On the Regime of Foreign Investments", available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/93/96-%D0%B2%D1%80> (Accessed 15 April 2018).
7. Zdrenyk, V.S. and Rafal's'ka N.O. (2012), "Accounting and audit of capital investments (for example, housing construction companies)", *Visnyk Zhytomyrs'koho derzhavnoho tekhnolohichnoho universytetu. Seriya: ekonomichni nauky*, vol. 4 (62), available at: <http://ven.ztu.edu.ua/article/view/42737> (Accessed 15 April 2018).
8. Zdrenyk, V.S. and Chyrka D.M. (2013), "System of documenting operations with financial investments: problems and perspectives", *Ekonomichnyj analiz : zb. nauk. prats'*, no. 14, vol. 2, pp. 198—205.
9. Ivanova, V.V. (2013), "Accounting for intangible assets in accordance with national and international accounting standards", *Ekonomichna stratehiia i perspektyvy rozvytku sfery torhivli ta posluh*, vol. 1 (2), pp. 63—68.
10. Izmajlov, Ya.O. (2009), "Accounting and analysis of capital investments: organization and methodology (on materials of mining and concentrating enterprises)", Ph.D. Thesis, Economy, KNEU, Kyiv, Ukraine.
11. Kovalenko, A.H. (2010), "Accounting and analysis of financial investments (for example, industrial enterprises of Ukraine)", Ph.D. Thesis, Economy, KNEU, Kyiv, Ukraine.
12. Levchenko, K.M. (2014), "International standards for displaying the results of investment activity of asset management companies", *Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini*, vol. 11, pp. 92—97.
13. Leonova, Yu.O. and Makhota, A.V. (2014), "Financial Investments as an Object of Enterprise Accounting: Essence and Classification", *Ekonomichnyj analiz*, no. 15, vol. 2, pp. 154—161.
14. Makarenko, A.P. and Lazarenko, S.S. (2011), "Harmonization of the accounting of financial investments in accordance with international financial reporting standards", *Visnyk Berdians'koho universytetu menedzhmentu i biznesu*, vol. 2 (14), available at: <http://old.bumib.edu.ua/sites/default/files/visnyk/31-2-14-2011.pdf> (Accessed 15 April 2018).
15. IASB (2012), "International Standard of Accounting 16 "Fixed Assets", available at: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/929_014 (Accessed 15 April 2018).
16. IASB (2012), "International Standard of Accounting 38 "Intangible Assets", available at: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/929_050 (Accessed 15 April 2018).
17. IASB (2012), "International Accounting Standard 40 Investment Property", available at: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/929_026 (Accessed 15 April 2018).
18. Naumenko, E.A. (2007), "Accounting for investments at trade enterprises", Ph.D. Thesis, Economy, KNEU, Kyiv, Ukraine.
19. Nesterenko, I.V. (2011), "Actual problems of accounting and audit of investment activity of the enterprise", *Ekonomichna stratehiia i perspektyvy rozvytku sfery torhivli ta posluh*, vol. 2, pp. 61—68.
20. Ozeran, A.V. and Korshykova, R.S. (2016), "Harmonization of requirements of P (c) BO of Ukraine with IFRS for the accounting of fixed assets", *Nezalezhnyj AUDYTOR*, vol. 15 (I), pp. 54—61.
21. Ostapchuk, T.P. (2004), "Accounting and control of capital investments: the theory and practice of implementation", Ph.D. Thesis, Economy, available at: <http://www.disslib.org/oblik-i-kontrol-kapitalnykh-investytsiy-teoria-i-praktyka-zdiysnennja.html> (Accessed 15 April 2018).
22. Ministry of Finance of Ukraine (1999), "Plan of accounting of assets, capital, liabilities and business operations of enterprises and organizations", available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1557-11> (Accessed 15 April 2018).
23. Verkhovna Rada of Ukraine (2010), "Tax Code of Ukraine", available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/print1514366664083802> (Accessed 15 April 2018).
24. European Business Association (2017), "Press Release Summarize the Year: How Investors Assess Business Climate in Ukraine in the 2nd half of 2017", available at: https://eba.com.ua/wp-content/uploads/2017/12/Release_IAI_2_half_2017_UKR.pdf (Accessed 15 April 2018).
25. Stoianova-Koval', S.S. (2011), "Accounting and analytical support for investment management in the field of viticulture", Ph.D. Thesis, Economy, *Nats. nauk. tsentr "In-t ahrar. ekonomiky"*, Kyiv, Ukraine.
26. Shepeliuk, V.A. (2017), "National and international standards for accounting for financial investments: differences, shortcomings, ways of harmonization", *Skhidna Yevropa: ekonomika, biznes ta upravlinnia*, vol. 2 (07), available at: http://easterneurope-ebm.in.ua/journal/7_2017/59.pdf (Accessed 15 April 2018).

Стаття надійшла до редакції 17.04.2018 р.